

CZU: 343.22:343.35

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.2\(57\).02](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2021.2(57).02)

ÎMBOGĂȚIREA ILICITĂ (ART. 330² CP RM): IMPEDIMENTE DE TRAGERE LA RĂSPUNDERE PENALĂ

Adriana EȘANU,
doctor în drept,
conferențiar universitar, formator INJ
<https://orcid.org/0000-0002-7616-6547>

SUMAR

Tragerea la răspundere penală pentru îmbogățirea ilicită este marcată de multiple impedimente, cele mai ostensibile dintre care sunt de ordin juridic. În acest sens, o problemă centrală constă în lipsa de claritate și previzibilitate a stabilirii și probării deținerii unor bunuri care depășesc substanțial mijloacele dobândite licit. Legiuitorul a incriminat îmbogățirea ilicită, având ca punct de plecare Convenția ONU împotriva corupției din 31 octombrie 2003, dar fără a se preocupa de asigurarea previzibilității și clarității normei în cauză. În acest articol sunt scoase în relief problemele legate de tragerea la răspundere penală pentru îmbogățire ilicită și, în cele din urmă, sunt propuse soluții, în speranța ameliorării cadrului incriminator și asigurării viabilității normei de incriminare prevăzută de art.330² Cod penal al Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: îmbogățire ilicită, depășire substanțială, interpretare extensivă a legii penale, previzibilitate.

Introducere

În Republica Moldova îmbogățirea ilicită reprezintă o faptă prejudiciabilă incriminată cu titlu de *nomen juris* la art. 330² din Codul penal (CP RM) [3], după cum urmează:

„(1) Deținerea de către o persoană cu funcție de răspundere sau de către o persoană publică, personal sau prin intermediul unor terți, a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite și s-a constatat, în baza pro-

ILLICIT ENRICHMENT (ART. 330² OF THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA): IMPEDIMENTS FOR THE APPLICATION OF CRIMINAL LIABILITY

SUMMARY

The criminal liability for illicit enrichment is marked by multiple impediments, the most obvious of which are legal. In this regard, the main problem is the lack of clarity and predictability of the establishment and proof possession of goods that substantially exceed the lawful income. Based on the UN Convention against corruption of 31 October 2003, the Parliament of the Republic of Moldova criminalized illicit enrichment without any concern for ensuring predictability and clarity of the rule in question. This article highlights issues related to criminal liability for illicit enrichment and, ultimately, proposes solutions in the hope of improving the incriminating framework and ensuring viability of the incrimination norm provided by art.330/2 Criminal Code of the Republic of Moldova.

Key-words: illicit enrichment, substantial overrun, extensive interpretation of the law criminal, predictability.

belor, că acestea nu aveau cum să fie obținute licit se pedepsește cu amendă în mărime de la 6.000 la 8.000 unități convenționale sau cu închisoare de la 3 la 7 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani.

(2) Aceleași acțiuni săvârșite de o persoană cu funcție de demnitate publică se pedepsesc cu amendă în mărime de la 8.000 la 10.000 unități convenționale sau cu închisoare de la 7 la 15 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani”.

Așa cum corect s-a reținut în literatura de specialitate [13, p.101], acest articol a fost adoptat în contextul suplinirii arsenalului de luptă împotriva corupției, grație Legii nr. 326 din 23 decembrie

2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative [9], și a intrat în vigoare pe 25 februarie 2014.

Totuși, de la intrarea în vigoare a art. 330² CP RM și până la data inițierii acestui demers științific, nu s-a cristalizat o practică judiciară care ar fi putut servi justițiabililor, practicienilor și teoreticienilor drept punct de reper. În prezentul studiu ne propunem să evidențiem și să analizăm impedimentele de tragere la răspundere penală pentru îmbogățire ilicită și, totodată, să formulăm soluții apte de îmbunătățire a cadrului incriminator în materie.

Rezultate și discuții

De la bun început, trebuie să remarcăm că sursa de elevație juridică pentru incriminarea îmbogățirii ilicite o constituie art. 20 din Convenția ONU împotriva corupției din 31 octombrie 2003 (ratificată de către Republica Moldova prin Legea nr. 158 din 6 iulie 2007 [8]). Conform acestui articol, „*Sub rezerva Constituției sale și a principiilor fundamentale ale sistemului său juridic, fiecare stat-parte are în vedere să adopte măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc a fi necesare pentru a atribui caracterul de infracțiune, în cazul în care actele au fost săvârșite cu intenția îmbogățirii ilicite, adică o mărire substanțială a patrimoniului unui agent public pe care acesta n-o poate justifica rezonabil în raport cu veniturile sale legitime*”.

Așa cum s-a observat în doctrină [14, p. 92], acest articol instituie pentru statele-părți o obligație intermediară, care este condiționată de compatibilitatea acesteia cu Constituția și cu principiile fundamentale ale sistemului juridic național. Cu alte cuvinte, ține de marja de apreciere a statelor de a incrimina sau nu fapta de îmbogățire ilicită. Mai mult, această marjă de apreciere trebuie exercitată astfel încât să fie respectată Constituția și principiile fundamentale ale statului în cauză.

Având în vedere această premisă, chiar în același an, în care a intrat în vigoare norma de incriminare în discuție, art.330² CP RM a fost contestat în fața Curții Constituționale. Autorul sesizării a afirmat, *inter alia*, că acest articol încalcă prezumția caracterului licit al dobândirii proprietății. În concepția sa, acest fapt duce la inversarea sarcinii probatorului, astfel încât inculpatul urmează să își demonstreze nevinovăția, adică caracterul licit al averii. Or, instanța de judecată și organele de urmărire penală trebuie să fie acelea care urmează să demonstreze că averea sau bunurile inculpatului au fost dobân-

dite prin activități ilicite, de natură infracțională [15, pct. 29-31].

Prin decizia Curții Constituționale din 11 decembrie 2014 sesizarea a fost declarată admisibilă, ca ulterior să fie pronunțată Hotărârea nr. 6 din 16.04.2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) [5]. În debut, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a notat că „*legiitorul are dreptul de apreciere a situațiilor ce necesită a fi reglementate prin norme legale. Acest drept semnifică posibilitatea de a decide asupra oportunității la adoptarea actului legislativ în conformitate cu politica penală promovată în interesul general. Totodată, orice reglementare urmează a fi în limitele principiilor statuate în sistemul de drept în vigoare și să se subscrie principiului preeminenței dreptului*” [5, § 87-88].

La fel, instanța de contencios constituțional a reținut că „*incriminarea faptelor în legile penale, stabilirea pedepsei pentru ele, precum și alte reglementări se întemeiază pe rațiuni de politică penală. Astfel, legea penală constituie un ansamblu de reguli juridice, formulate într-o manieră clară, concisă și precisă*” [5, § 91]. Sub acest aspect, înalțul for de contencios constituțional a făcut apel la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, subliniind că „*persoana este în drept să cunoască, în termeni foarte clari, ce acte și omisiuni sunt de natură să-i angajeze responsabilitatea penală (...). Atunci când un act este privit ca infracțiune, judecătorul poate să precizeze elementele constitutive ale infracțiunii, dar nu să le modifice, în detrimentul acuzatului, iar modul în care el va defini aceste elemente constitutive trebuie să fie previzibil pentru orice persoană consultată de un specialist (...)*” [5, § 93]. Iar condiția previzibilității legii penale este îndeplinită atunci când justițiabilul, citind textul dispoziției pertinente și, în caz de necesitate, cu ajutorul interpretării acesteia de către instanțele judecătorești, poate să știe pentru care acțiuni și inacțiuni poate fi supus răspunderii penale [5, § 94].

Generalizând, Curtea Constituțională a notat că, în materie penală, preeminența dreptului generează asigurarea principiilor legalității infracțiunilor și pedepselor; inadmisibilității aplicării extensive a legii penale în detrimentul persoanei, în special, prin analogie; neretroactivitatea legii penale, cu excepția legii penale mai favorabile [5, §95].

După această redare a principiilor generale, Curtea Constituțională a trecut în revistă faptul că există o reglementare la nivel internațional

referitoare la îmbogățirea ilicită, și anume: art. 20 din Convenția ONU împotriva corupției. Dar să nu uităm că această reglementare lasă la latitudinea statelor prerogativa de a incrimina îmbogățirea ilicită. Mai mult, s-a notat că practica altor state demonstrează că nu există o uniformitate în atribuirea caracterului de infracțiune îmbogățirii ilicite [5, § 97]. Într-adevăr, în timp ce unele state incriminează îmbogățirea ilicită (de exemplu, Franța, Lituania, India etc.), altele, dimpotrivă – nu (bunăoară, România, Germania, Elveția etc.).

Așadar, la nivel legislativ, nu există un consens. Aici trebuie de dat eficiență juridică principiului *ultima ratio*. Așadar, „în exercitarea competenței de legiferare în materie penală, legislatorul trebuie să țină seama de principiul potrivit căruia incriminarea unei fapte ca infracțiune trebuie să intervină ca ultim resort în protejarea unei valori sociale, ghidându-se după principiul *ultima ratio*, care semnifică faptul că legea penală este unica măsură care poate atinge scopul urmărit, altele – de ordin civil, administrativ, disciplinar etc. – fiind ineficiente în realizarea acestui deziderat. Din perspectiva principiului *ultima ratio* în materie penală, nu este suficient să se constate că faptele incriminate aduc atingere valorii sociale ocrotite, ci această atingere trebuie să prezinte un anumit grad de intensitate, de gravitate, care să justifice sancțiunea penală” [6, § 84-85].

Așa fiind, Curtea Constituțională a reiterat că, „prin prisma art. 60 alin. (1) și 72 alin. (3) lit. n) din Constituție, legiuitorul dispune de plenitudinea aprecierii situațiilor ce necesită a fi reglementate prin norme legale. Acest drept semnifică posibilitatea de a decide asupra oportunității la adoptarea actului legislativ, reieșind din politica penală promovată în interesul general” [5, § 102].

În așa fel, Curtea Constituțională a lăsat să se înțeleagă că ea nu va verifica dacă este oportună sau nu adoptarea unei legi. Totuși, observăm că, în unele cauze, Curtea Constituțională a Republicii Moldova verifică existența unor măsuri alternative mai puțin intruzive în drepturile fundamentale, care au o legătură rațională cu scopurile legitime incidente [7, § 80-82]. Această analiză se pretează, în esență, principiului *ultima ratio* în materie penală. Din motive inexplicabile, Curtea Constituțională nu a efectuat acest test (ca element distinct al principiului proporționalității) în contextul controlului constituționalității art. 330² CP RM.

Dincolo de acest aspect, cu privire la prezumția caracterului licit al dobândirii averii (consacrată de art. 46 alin. (3) din Constituție), Curtea

Constituțională a subliniat că această prezumție constituie o garanție constituțională a dreptului la proprietatea privată [5, § 104].

În această privință, Curtea a reiterat jurisprudența sa anterioară, conform căreia „prezumția instituită prin art. 46 alin. (3) din Constituție nu împiedică cercetarea caracterului ilicit al dobândirii averii” [5, § 106]. De aici decurge și firească constatare că sarcina probei îmbogățirii ilicite se atribuie exclusiv organelor statului.

Desigur, prezumția instituită prin art. 46 alin. (3) din Constituție trebuie coroborată și cu prezumția nevinovăției. În acest sens, conform art. 8 din Codul de procedură penală [2], „persoana acuzată de săvârșirea unei infracțiuni este prezumată nevinovată atâta timp cât vinovăția sa nu-i va fi dovedită, în modul prevăzut de prezentul cod, într-un proces judiciar public, în cadrul căruia îi vor fi asigurate toate garanțiile necesare apărării sale, și nu va fi constatată printr-o hotărâre judecătorească de condamnare definitivă”. Alin. (2) al aceluiași articol stabilește că nimeni nu este obligat să dovedească nevinovăția sa. De asemenea, conform alin. (3) al aceluiași articol, concluziile despre vinovăția persoanei de săvârșirea infracțiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate, în condițiile prezentului cod, se interpretează în favoarea bănuitului, învinuitului, inculpatului.

Trecând de la general spre particular, Curtea Constituțională a constatat că art. 320² din CP RM nu cere funcționarului public să „explice rezonabil” averea sa în raport cu veniturile sale. Potrivit reglementărilor vizate, nu doar discrepanța dintre valoarea averii și mijloacele dobândite legal duce la condamnarea funcționarului public. Textul „a fost stabilit în baza probelor că aceste bunuri nu ar fi putut fi obținute în mod legal” indică asupra faptului că sunt necesare dovezi suplimentare, prezentate în modul stabilit de lege de către autoritățile statului, care urmează să demonstreze caracterul ilicit al averii [5, § 108]. Așadar, deducem că art. 330² CP RM nu inversează sarcina probei și că nu încalcă prezumția de nevinovăție (garantată, între altele, de art. 21 din Constituție).

Mai mult, Curtea Constituțională a precizat că prevederile art. 330² CP RM nu pot fi aplicate retroactiv cu privire la bunurile dobândite înainte de intrarea în vigoare a prevederilor în cauză [5, § 109]. În consecință, rezultă că art. 330² CP RM nu reclamă vreo problemă din perspectiva art. 22 din Constituție, articol care garantează neretroactivitatea legii.

Luând în considerare cele expuse mai sus, Curtea Constituțională a conchis că dispozițiile art. 330² CP RM nu depășesc cadrul constituțional și își găsesc temeiul în interesele securității statului și combaterii corupției.

Observăm că analiza instanței de control constituțional a fost una destul de sumară și s-a axat, în principal, pe următoarele aspecte:

- 1) prezumția caracterului licit al dobândirii bunurilor (art. 46 alin. (3) din Constituție);
- 2) prezumția nevinovăției (art. 21 din Constituție);
- 3) principiul neretroactivității legii (art. 22 din Constituție).

În contrast, încă în 2006, D. Wilsher a publicat un articol în care a analizat dacă infracțiunea de îmbogățire ilicită (așa cum a fost redată în art. 20 din Convenția ONU împotriva corupției) se pliază drepturilor fundamentale [18]. Acest autor a analizat fapta în discuție inclusiv prin prisma respectării dreptului la tăcere. Nu în ultimul rând, prezintă relevanță și aspectele referitoare la sarcina probei și la folosirea prezumțiilor de fapt și de drept (în acest sens, s-a făcut trimitere la hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate în cauzele *Salabiaku v. Franța* din 7 octombrie 1988, precum și în *Pham Hoang v. Franța* din 25 septembrie 1992), în vederea stabilirii dacă anumite bunuri au sau nu o proveniență ilicită [18, p. 35-36].

Deși a avut o ocazie bună, Curtea Constituțională nu a analizat aceste aspecte. Evident, Curtea Constituțională s-a pronunțat în limita argumentelor formulate de autorul sesizării și a ajuns la concluzia că dispozițiile art. 330² CP RM „nu depășesc cadrul constituțional”.

Cu toate acestea, Curtea Constituțională a constatat unele neclarități în textul acesteia, care pot crea deficiențe în aplicare, iar deficiențele componenței de infracțiune „îmbogățirea ilicită”, prevăzute de art. 330² CP RM, urmează a fi înlăturate de către legislativ, fapt pentru care considerăm necesară emiterea unei adrese Parlamentului [5, § 111-112].

Despre ce fel de deficiențe este vorba? Răspunsul îl aflăm din Adresa care însoțește Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 16 aprilie 2015 [1].

In concreto, examinând prevederile art. 330² CP RM, Curtea Constituțională a constatat că redacția acestui articol poate determina unele deficiențe de aplicabilitate. Astfel, potrivit normei penale, constituie infracțiune „îmbogățirea ilicită”, deținerea de către o persoană cu funcție de răspundere sau de către o persoană publică,

personal sau prin intermediul unor terți, a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite și s-a constatat, în baza probelor, că acestea nu aveau cum să fie obținute licit.

Curtea a observat că în art. 330² din CP RM legiuitorul a utilizat noțiunea de „valoare care depășește substanțial mijloacele dobândite”. În același timp, Curtea constată că legiuitorul a reglementat în legea penală noțiunile de *proportii deosebit de mari*, *proportii mari*, *daune considerabile* și *daune esențiale* (art. 126 CP RM), indicând mărimea acestora. Astfel, estimarea bunurilor ca fiind de o valoare care „depășește substanțial” mijloacele dobândite de către subiectul infracțiunii, în lipsa unei cuantificări a proporției, rămâne a fi vagă. Având în vedere cele elucidate mai sus, Curtea Constituțională a menționat că deficiențele componenței de infracțiune „îmbogățirea ilicită”, cuprinsă în art. 330² CP RM, urmează a fi înlăturate de către legislativ [1].

Așadar, rezultă că în optica Curții Constituționale cuvântul „substanțial” este imprevizibil. De altfel, și în doctrină [17, p. 141] s-a punctat că nu este clar cât de substanțială trebuie să fie depășirea mijloacelor dobândite legal, încât să devină aplicabil art. 330² CP RM. În consecință, cuvântul „substanțial” din dispoziția art. 330² CP RM este contrar art. 1 alin. (3), art. 23 alin. (2) în coroborare cu art. 22 din Constituție. În pofida acestui fapt, Curtea Constituțională nu l-a declarat neconstituțional, ci a considerat că este necesar de a fi precizat de către legiuitor. Cu alte cuvinte, simplul fapt că termenul „substanțial” este vag nu afectează constituționalitatea întregului articol (art. 330² CP RM).

În aceste condiții, Parlamentului Republicii Moldova i-a revenit sarcina să definească termenul „substanțial” din dispoziția art. 330² CP RM.

Pentru ca acest deziderat să devină realitate, Ministerul Justiției a elaborat un proiect de lege (nr. 240 din 24 iulie 2015) prin care s-a propus substituirea cuvântului „substanțial” cu textul „cu 10.000 de lei” [11]. Totuși, acest proiect de lege nu a fost trimis Parlamentului spre examinare. Remarcăm că soluția propusă în acest proiect nu este tocmai potrivită. Ea nu ține pasul cu realitățile economice.

Aproximativ peste jumătate de an, Ministerul Justiției a mai elaborat un proiect de lege (nr. 277 din 13 ianuarie 2016) [12], prin care s-a propus completarea Codului penal cu articolul 126¹ cu următorul conținut:

„Articolul 126¹. Depășire substanțială a veniturilor dobândite:

(1) Prin depășire substanțială a veniturilor dobândite se înțelege diferența între veniturile realizate de către subiectul declarării în comun cu membrii familiei acestuia și averea dobândită, care depășește 10% din venitul subiectului declarării și membrilor familiei acestuia.

(2) Diferența care nu depășește 10% reprezintă o depășire substanțială a veniturilor dobândite, dacă aceasta este mai mare de 70 salarii medii pe economie.

(3) Depășirea veniturilor dobândite nu este substanțială, dacă aceasta este inferioară sumei echivalente cu 10 salarii medii pe economie.

(4) În sensul prezentului articol, noțiunea de membru de familie se definește în conformitate cu Legea nr. 1264-XV din 19 iulie 2002 privind declararea și controlul veniturilor și al proprietății demnitarilor de stat, judecătorilor, procurorilor, funcționarilor publici și al unor persoane cu funcție de conducere”.

Ambele proiecte de legi au fost examinate de către V. Stati [17]. Cu privire la cel de al doilea proiect de lege, autorul citat a subliniat că acesta va permite tratarea particularizată a fiecărui caz de îmbogățire ilicită, în dependență de oscilațiile social-economice [17, p. 145].

Totuși, nici acest proiect de lege nu a fost trimis Parlamentului spre examinare și, în consecință, nu a fost promovat și adoptat.

Așa fiind, în 2019, Curtea Constituțională a fost sesizată pe calea unei excepții de neconstituționalitate. În acest sens, prin Sesizarea nr. 158g din 05.09.2019 s-a reproșat că textul „valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite” din art. 330² CP RM nu corespunde exigențelor calității legii, impuse de art. 23 din Constituție [16]. Cu ocazia examinării criticilor de neconstituționalitate a unor prevederi din art.330² CP RM, Curtea Constituțională a observat că, pe 17 iunie 2016, Parlamentul a adoptat Legea nr.133 privind declararea averii și a intereselor personale, scopul acestei legi fiind instituirea măsurilor de prevenire și de combatere a îmbogățirii nejustificate, a conflictelor de interese, a stărilor de incompatibilitate, precum și a încălcării regimului juridic al restricțiilor și limitărilor [4, § 21].

Înaltul for de contencios constituțional a constatat că în art. 2 din Legea privind declararea averii și a intereselor personale este definită noțiunea de „diferență substanțială”. Astfel, „diferența substanțială” reprezintă o diferență care depășește 20 de salarii medii lunare pe economie între averea dobândită și veniturile obținute de către subiectul declarării împreună cu membrii familiei, concubinul/concubina pe parcursul exercitării

mandatelor sau a funcțiilor publice ori de demnitate publică în aceeași perioadă [4, § 22].

În acest context, Curtea Constituțională a conchis că sintagma „valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite” cuprinsă la art. 330² CP RM este clară și previzibilă și că sensul său poate fi înțeles de orice destinatar, pentru ca să-și poată adapta conduita la exigențele legii [4, § 23].

Din aceste motive, prin Decizia nr. 131 din 5 decembrie 2019, Curtea Constituțională a declarat inadmisibilă excepția de neconstituționalitate [4].

Așadar, odată cu intrarea în vigoare a Legii nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și a intereselor personale (la 1 august 2016) [10], prin care a fost definită noțiunea de „diferență substanțială”, destinatarul și beneficiarul legii penale cunoaște existența unei unități de măsură ce caracterizează condiția existenței obiectului material al infracțiunii. Aceasta rezultă din interpretarea dată de către Curtea Constituțională în Decizia nr.131 din 5 decembrie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 158g/2019, context în care definiția noțiunii „diferență substanțială”, dată în art. 2 din Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și a intereselor personale, are conexiuni legislative cu sintagma „valoare care depășește substanțial mijloacele dobândite” utilizată în dispoziția alin. (1) art. 330² CP RM.

În același timp, întrucât în materie penală se aplică principiul *lex retro not agit*, potrivit căruia legea nu are putere retroactivă, ținând cont și de prevederile art. 22 din Constituție, apreciem că dispoziția art. 330² CP RM nu poate fi aplicată retroactiv cu privire la bunurile dobândite înainte de intrarea în vigoare a prevederilor care asigură previzibilitate și claritate sintagmei „valoare care depășește substanțial mijloacele dobândite” utilizată în dispoziția alin. (1) art. 330² CP RM – 1 august 2016, dată care marchează intrarea în vigoare a Legii nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și a intereselor personale, prin care a fost definită noțiunea de „diferență substanțială”. *Per a contrario*, luarea în calcul la stabilirea diferenței substanțiale a bunurilor obținute până la această dată ar conduce la încălcarea principiului constituțional al neretroactivității legii prevăzut în art. 22 din Constituție, în coroborare cu art.10 CP RM.

În același timp, previzibilitatea legii penale nu este înlăturată *in toto* prin definirea noțiunii „diferență substanțială” în art. 2 din Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și a intereselor personale. Aceasta - deoarece cercul subiecților infracțiunii de la art. 330² CP RM este

cu mult mai larg decât cercul subiecților declarării averii prevăzuți în art. 3 din Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și intereselor personale. Bunăoară, șeful unui departament din cadrul unei instituții publice de învățământ superior este persoană cu funcție de răspundere în sensul art. 123 alin.(1) CP RM, deci subiect al infracțiunii de îmbogățire ilicită, dar nu este subiect al declarării averii, fapt dedus din art.3 din Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și intereselor personale. De aici apare ca firească întrebarea: cât de previzibilă este norma de incriminare prevăzută la art.330² CP RM pentru acest destinatar al legii penale, în condițiile în care pragul valoric care definește diferența substanțială este definit de art. 2 din Legea nr.133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și a intereselor personale, act normativ care nu are ca destinatar acest tip de subiecți?

În altă ordine de idei, cuantificarea barometrului „diferența substanțială” definită în art. 2 din Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și a intereselor personale coincide după conținut cu proporțiile mari, definite astfel de art. 126 alin. (1) CP RM, lucru care nu se conciliază principiului coerenței normelor juridice. Este inadmisibilă egalarea noțiunii de „proporții mari” cu cea de „diferență substanțială”.

Un aspect nu mai puțin important este acela potrivit căruia, în legea penală a Republicii Moldova, sintagma de referință mai este utilizată de legiuitor drept condiție inerentă a confiscării extinse, iar o cuantificare legală a condiției „depășirea substanțială a veniturilor dobândite licit”, pentru a opera art. 106¹ CP RM, nu există la momentul de față. Or, ar fi deplasat și abuziv de a aplica unitatea de măsură ce caracterizează „diferența substanțială” definită în art. 2 din Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și a intereselor personale pentru toate cazurile de confiscare extinsă (excepție ar putea constitui cazul art. 330² CP RM, însă această abordare neunitară ar putea crea o incertitudine și bulversă atât justițiabilii cât și practicienii dreptului). Orice interpretare *per a contrario* ar însemna o analogie inadmisibilă în planul răspunderii penale (art. 3 alin. (2) CP RM). De aceea, considerăm că actualmente aplicarea sechestrelor asupra bunurilor în scopul unei eventuale confiscări extinse (art. 204 alin.(3) din Codul de procedură penală) nu este o măsură justificată, în măsura în care condiția de aplicare a măsurii de siguranță (art.106¹ alin.(1) lit. b) CP RM) este imprevizibilă și neclară.

Prin urmare, este indispensabilă formularea unor soluții potrivite, astfel încât să se evite arbi-

trariul. În particular, pentru a înlătura respectivele carențe, un prim punct de pornire ar fi inserarea în Capitolul XIII al Părții Generale a Codului penal al Republicii Moldova a unei norme cu caracter explicativ, care ar defini înțelesul sintagmei „diferență substanțială”, astfel încât dispozițiile de la art. 106¹ alin.(2) și art. 330² CP RM ar deveni clare și previzibile, punând destinatarul normei în situația de a-și putea ordona conduita.

Concluzii și recomandări

Tragerea la răspundere penală pentru îmbogățire ilicită este temperată de mai multe impedimente. Un prim impediment rezidă în estimarea „diferenței substanțiale” cu veniturile dobândite licit. Or, cercul subiecților infracțiunii de la art. 330² CP RM este cu mult mai larg decât cercul subiecților declarării averii prevăzuți în art. 3 din Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și intereselor personale și, în consecință, noțiunea de „diferență substanțială” din art. 2 din Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 nu eclipsează în totalitate problematica estimării „diferenței substanțiale” cu veniturile dobândite licit.

Mai mult, prin adoptarea Legii nr. 133 din 17 iunie 2016, s-a pus semnul egalității între noțiunea de „proporții mari” cu cea de „diferență substanțială”, fapt care este inadmisibil și contrar principiului coerenței normative.

Unitatea de măsură ce caracterizează „diferența substanțială” definită în art. 2 din Legea nr. 133 din 17 iunie 2016 privind declararea averii și a intereselor personale nu poate fi folosită pentru toate cazurile de confiscare extinsă (excepție ar putea constitui cazul art. 330² CP RM). Această concluzie se fundamentează prin prisma interpretării teleologice, și anume ținând cont de scopul Legii nr. 133 din 17 iunie 2016 – instituirea măsurilor de prevenire și de combatere a îmbogățirii nejustificate, a conflictelor de interese, a stărilor de incompatibilitate, precum și a încălcării regimului juridic al restricțiilor și limitărilor.

În fine, având în vedere cele conturate mai sus, propunem inserarea în Capitolul XIII al Părții Generale a Codului penal al Republicii Moldova a unei norme cu caracter explicativ, care ar defini înțelesul sintagmei „diferență substanțială”, după cum urmează: „*Prin diferența substanțială, în sensul art.106¹ și art.330², se înțelege diferența ce depășește 60 de salarii medii lunare pe economie prognozat, stabilit prin hotărâre de Guvern, în vigoare la momentul săvârșirii faptei, dintre averea dobândită și veniturile obținute licit*”.

Cuantificarea diferenței substanțiale în formula propusă cu titlu *de lege ferenda* își are ex-

plicația în caracterul gradual al proporțiilor reglementate în legea penală. Astfel, dacă la determinarea proporțiilor mari (art.126 alin.(1) CP RM) și deosebit de mari (art.126 alin.(1¹) CP RM) legiuitorul a prevăzut drept bază de calcul salariul mediu lunar pe economie prognozat, stabilit prin hotărâre de Guvern, în vigoare la momentul săvârșirii faptei, după cum urmează: proporții mari - mai mult de 20 de salarii, proporții deosebit de mari - mai mult de 40 de salarii, în condițiile în care diferența substanțială este net superioară proporțiilor deosebit de mari, cuantificarea diferenței substanțiale la mai mult de 60 de salarii medii lunare pe economie este rațională și justificată din punct de vedere al deferenței graduale a proporțiilor.

Referințe bibliografice:

- Adresa nr. PCC-01/60a din 16 aprilie 2015 la Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 16 aprilie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) (Sesizarea nr. 60a/2014). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 115-123.
- Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr.122 din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
- Codul penal al Republicii Moldova. Nr.985 din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003.
- Decizia Curții Constituționale nr. 131 din 5 decembrie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 158g/2019 privind excepției de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 330² și 352¹ din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 14-23.
- Hotărârea Curții Constituționale nr.6 din 16 aprilie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) (Sesizarea nr.60a/2014). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 115-123.
- Hotărârea Curții Constituționale nr.12 din 28 martie 2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.162-170.
- Hotărârea Curții Constituționale nr.6 din 10 aprilie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea nr. 269 din 12 decembrie 2008 privind aplicarea testării la detectorul comportamentului simulat (poligraf) și din Legea nr.132 din 17 iunie 2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate (testul poligraf). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.157-166.
- Legea pentru ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției. Nr.158 din 6 iulie 2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246.
- Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Nr.326 din 23 decembrie 2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.47-48.
- Legea privind declararea averii și a intereselor personale. Nr.133 din 17 iunie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 103-106.
- Proiect de Lege nr. 240 din 24 iulie 2015 pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. http://www.justice.gov.md/public/files/transparența_in_procesul_decizional/coordonare/2015/iulie/Proiect-12.07.2015.pdf (vizitat la 04.04.2021).
- Proiect de Lege nr. 277 din 13 ianuarie 2016 pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. http://www.justice.gov.md/public/files/transparența_in_procesul_decizional/coordonare/2016/ianuarie/Mod_Codului_Penal.pdf (vizitat la 04.04.2021).
- Reniță Gh. *Îmbogățirea ilicită* (art. 330² CP RM) – un nou instrument anticorupție. În: *Materialele Conferinței internaționale „Viitorul ne aparține”, ediția 5 (29 aprilie 2015, Chișinău, Republica Moldova)*. Chișinău: Universitatea Academiei de Științe a Moldovei, 2015, p. 101.
- Reniță Gh. *Incrimnarea îmbogățirii ilicite în legea penală a Republicii Moldova: controverse, probleme și soluții*. În: *Perspectivile și problemele integrării în Spațiul European al cercetării și educației: Conferință științifică internațională (5 iunie 2015, Cahul)*. Vol. I. Cahul: Tipografia Centrografic, 2015, p. 91-95.
- Sesizarea nr. 60 din 03.12.2014 privind controlul constituționalității prevederilor art. III pct. 3, pct.4, pct. 12 și art. IV pct. 1 și pct. 2 din Legea nr. 326 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. <https://constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/ro-60a2014120304ebb.pdf> (vizitat la 05.04.2021).
- Sesizarea nr. 158g din 05.09.2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din art.330² alin.(2) și art.352¹ alin.(2) din Codul penal. https://constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/158g_2019.09.05.pdf (vizitat la 05.04.2021).
- Stati V. Reflecții asupra unor proiecte legislative privind interpretarea termenului „substanțial”, utilizat în art. 330² din Codul penal al Republicii Moldova. В: *Актуальные научные исследования в современном мире: XVI Международный науч. конф., 26-27 июля 2016 г., Переяслав-Хмельницкий / Сб. Научных трудов – Переяслав-Хмельницкий, 2016. - Вып. 8(16), ч. 1, с.140-145.*
- Wilsher D. Inexplicable wealth and illicit enrichment of public officials: A model draft that respects human rights in corruption cases. In: *Crime, Law & Social Change*, 2006, vol. 45, p. 27-53.

